

ПРАВОВИЙ СТАТУС І КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ФАХІВЦІВ З НАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Досліджено особливості правового статусу фахівців у сфері реабілітації та визначено місце реабілітаційного обслуговування у сфері охорони здоров'я. Фахівці у сфері реабілітації розглянуто як окрему категорію працівників охорони здоров'я, які, з одного боку, надають допомогу, що відрізняється за змістом від медичної допомоги, але, з іншого боку, є у багатьох випадках невіддільною від медичної допомоги і надається фахівцями з реабілітації поряд із медичними працівниками. Визначено закріплені законодавством кваліфікаційні вимоги до фахівців з реабілітації залежно від сфери та виду реабілітаційної діяльності. До працівників реабілітаційної сфери належать професіонали та фахівці, які працюють на підставі трудового договору у сфері медичної та соціальної реабілітації, якими є: лікарі фізичної та реабілітаційної медицини, фізичні терапевти, ерготерапевти, терапевти мови і мовлення, протезисти-ортезисти, психологи, психотерапевти, сестри медичні з реабілітації, асистенти фізичних терапевтів й ерготерапевтів.

Реформування сфери охорони здоров'я привело до формування нової системи реабілітаційного обслуговування населення, упровадження в життя нових підходів надання реабілітаційної допомоги, підвищення кваліфікаційних й інших вимог до фахівців у сфері реабілітації, що має забезпечити зростання якості такої допомоги та поліпшення становища у сфері медичного обслуговування та соціального захисту. Потребує подальшого дослідження порядок надання різних видів реабілітаційної допомоги, механізми взаємодії фахівців різних спеціалізацій і спеціальностей, відповідальність за результати роботи мультидисциплінарної реабілітаційної команди, деталізація умов надання реабілітаційної допомоги на різних рівнях медичного обслуговування та різних категоріям громадян.

Ключові слова: реабілітаційне обслуговування, реабілітаційна допомога, фахівці у сфері реабілітації, кваліфікаційні характеристики, професійна діяльність у сфері реабілітації.

Вступ. Заходи з охорони здоров'я в більшості випадків спрямовані на надання комплексної допомоги, що передбачає діагностику, лікування, профілактику та реабілітацію. Реабілітаційна допомога спрямована на оптимізацію функціонування осіб, які зазнали або можуть зазнати обмежень у повсякденному житті. Своєчасність і якість реабілітаційних заходів (допомоги) безпосередньо впливає й визначає рівень подальшої фізичної та соціальної адаптованості людини до навколишнього середовища. Реформа у сфері охорони здоров'я значною мірою охопила сферу реабілітаційного обслуговування та привела до запровадження нових підходів, які, насамперед, торкнулися принципів і порядку організації надання реабілітаційної допомоги (комплексність, мультидисциплінарний підхід тощо); поєднання у процесі надання реабілітаційної допомоги медичних і соціальних заходів (фізична медична допомога, психологічна допомога, корекційна спеціалізована освітня допомога тощо); запровадження нових заходів та розширення наявних способів реабілітації (ерготерпія, фізична терапія, телереабілітація тощо). Ефективність реабілітаційної допомоги передбачає її надання лише на професійній основі, що вимагає наявності належного освітнього кваліфікаційного рівня фахівців у сфері реабілітації та формування певного трудово-правового статусу таких осіб.

Виклад основного матеріалу. До послуг, що надають пацієнтам заклади охорони здоров'я або фізичні особи-підприємці, належать, поряд із медичними, також і реабілітаційні послуги. **Реабілітаційну послугу** в "Основах законодавства про охорону здоров'я" (далі – "Основи...") визначено як послугу, що надається пацієнту реабілітаційним закладом, реабілітаційною установою, закладом охорони здоров'я, соціального захисту або іншим суб'єктом господарювання, які мають право надавати реабілітаційну допомогу згідно із законодавст-

вом, та оплачується її замовником (ст. 3) [1]. Замовником реабілітаційної послуги можуть бути держава, орган місцевого самоврядування, юридична або фізична особа, зокрема й пацієнт. Участь держави в замовленні реабілітаційних послуг здійснюється зазвичай через систему державних фінансових гарантій медичного обслуговування, а саме: Програму медичних гарантій, що передбачено ч. 1, п. 6, ст. 4 Закону України "Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення" [2], де зазначено, що "в межах програми медичних гарантій держава гарантує повну оплату за рахунок Державного бюджету України надання реабілітації у сфері охорони здоров'я".

Реабілітаційні послуги входять до **єдиної системи медичного обслуговування**, що виконує загальні функції охорони здоров'я, і водночас передбачає різні види допомоги (домедична, медична, реабілітаційна). Отже, змістом реабілітаційної послуги є **реабілітаційна допомога**, що в законодавстві (ст. 3 "Основи...") визначена як діяльність фахівців з реабілітації у сфері охорони здоров'я, яка передбачає здійснення комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування осіб, які зазнають або можуть зазнати обмеження повсякденного функціонування в їхньому середовищі. Детальна регламентація реабілітаційної діяльності здійснюється Законом України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я" [3], що визначає правові, організаційні й економічні засади проведення реабілітації. В "Основах..." та у зазначеному законі містяться ідентичні визначення реабілітаційної допомоги та дублюються деякі інші положення, що власне вітчизняному законодавству.

Існують різні види реабілітації (медична, соціальна, професійна тощо), які в певних обсягах формують **реабілітацію у сфері охорони здоров'я**, яка визначена як комплекс заходів, що здійснюють фахівці з

реабілітації, які працюють у реабілітаційних закладах, відділеннях, підрозділах, а також у територіальних громадах, у складі мультидисциплінарної реабілітаційної команди або самостійно, надають реабілітаційну допомогу особі з обмеженнями повсякденного функціонування (або такої, у якої можуть виникнути обмеження повсякденного функціонування) з метою досягнення та підтримання оптимального рівня функціонування та якості життя в її середовищі.

Якість реабілітаційної допомоги залежить не тільки від технічної оснащеності й обсягів фінансування закладів, що надають реабілітаційні послуги, а також від кваліфікаційних та інших характеристик фахівців з реабілітації. Правовий і трудовий статус таких фахівців вимагає дослідження, адже реформування медичної сфери та ті зміни, які відбуваються в законодавстві, що регулює медичну діяльність, спрямовані на:

- поліпшення якості медичного обслуговування;
- посилення персональної відповідальності (дисциплінарної, кримінальної тощо) за протиправні діяння під час виконання професійних обов'язків;
- розроблення дієвішого механізму притягнення до різних видів юридичної відповідальності;
- удосконалення практики притягнення до цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну пацієнтам й іншим суб'єктам медичних відносин тощо.

Слід зауважити, що формування кваліфікаційних вимог щодо різних категорій фахівців з реабілітації здійснюється за участі науковців і практиків у різних сферах суспільної діяльності (педагогіка, освітня діяльність, психологія, медицина, фізична виховання та реабілітація тощо), що обумовлюється існуванням різних напрямів реабілітації та розмаїттям реабілітаційних заходів. Наприклад, введення в Україні нової професії – ерготерапевт та розширення сфери фізичної реабілітації привели до появи наукових досліджень правового статусу відповідних фахівців спеціалістами педагогічної діяльності [4], фізичного виховання та спорту [5] та багатьма ін.

Кожний громадянин України має право на кваліфіковану реабілітаційну допомогу, вільний вибір фахівця з реабілітації, вибір методів реабілітації, відповідно до рекомендацій фахівця з реабілітації, вибір закладу охорони здоров'я, а також право на інформування про доступні реабілітаційні послуги із застосуванням телемедицини та телереабілітації тощо (ст. 6 "Основ...").

Реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я спрямована, насамперед, на осіб з обмеженнями повсякденного функціонування. До таких категорій осіб, згідно зі ст. 1 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я", належать особи, які внаслідок стану здоров'я або старіння втратили або можуть втратити здатність до участі у заняттєвій активності (заняттєва активність – цілеспрямована, тривала, регулярна, багатокomпонентна діяльність, виконання якої людина потребує, бажає або очікує).

Згідно із ч. 4 ст. 9 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я" до надавачів реабілітаційної допомоги належать:

- фахівці з реабілітації;
- реабілітаційні заклади, відділення, підрозділи, інші уповноважені суб'єкти господарювання;
- мультидисциплінарні реабілітаційні команди;
- медико-соціальні експертні комісії.

Проте основною ланкою надання реабілітаційної допомоги є фахівці з реабілітації, оскільки саме вони:

- координують реабілітаційні заходи,
- є працівниками реабілітаційних закладів,
- входять до складу мультидисциплінарних реабілітаційних команд,
- є членами медико-соціальних експертних комісій тощо.

Кваліфікована реабілітаційна допомога передбачає:

- належний рівень професійності (кваліфікації) відповідних фахівців (освіта, практичний досвід, досягнення позитивних результатів у процесі професійної діяльності, професійне зростання);
- обов'язкове дотримання спеціальних стандартів та нормативів у сфері охорони здоров'я (протоколів надання реабілітаційної допомоги, табелів матеріально-технічного оснащення тощо);
- відповідальне (сумлінне) ставлення фахівців з реабілітації до своїх посадових професійних обов'язків;
- регулярне наукове забезпечення сфери надання реабілітаційних послуг (вітчизняні наукові дослідження й упровадження їхніх результатів у практичну діяльність, упровадження нових світових технологій тощо).

Досліджуючи зарубіжний досвід системи реабілітаційного обслуговування, І. Берлінець вказувала на необхідність спеціальної освіти та підготовки різних за спеціальністю та спеціалізацією фахівців у зазначеній сфері; відзначала необхідність поєднання реабілітації та процесу лікування; доводила доцільність комплексного професійного підходу під час надання реабілітаційної допомоги тощо [6]. Іншими словами, запропонована медичною реформою система побудови реабілітаційного обслуговування, за умови її інтенсивного практичного запровадження та дотримання спеціальних вимог законодавства й загальних принципів, з огляду на вже наявний досвід зарубіжних країн, має не тільки забезпечити надання якісних професійних послуг у сфері охорони здоров'я, а також призвести до суттєвої економії в майбутньому державних коштів на медичне обслуговування.

Фахівці з реабілітації, відповідно до ст. 1 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я", це особи, які безпосередньо надають реабілітаційну допомогу, мають відповідну освіту, володіють відповідними професійними знаннями та навичками, а також залучені до безперервного професійного розвитку. Ними є:

- лікарі фізичної та реабілітаційної медицини;
- фізичні терапевти;
- ерготерапевти;
- терапевти мови і мовлення;
- протезисти-ортезисти;
- психологи, психотерапевти;
- сестри медичні з реабілітації;
- асистенти фізичних терапевтів та ерготерапевтів (ст. 10).

Вказуючи на різні чинники, що впливають на якість реабілітаційної допомоги, усе ж одним з основних залишається професійний рівень фахівців з реабілітації. Відповідно до ч. 1 і 2 ст. 74 "Основ..." надавати реабілітаційну допомогу можуть лише особи, які мають відповідну спеціальну освіту і відповідають **єдиним кваліфікаційним вимогам**, що встановлює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. Проте відповіда-

льність за дотримання зазначених кваліфікаційних вимог несуть керівники закладів охорони здоров'я, реабілітаційних закладів, відділень, підрозділів, а також органи, яким надано право видавати ліцензію на провадження відповідних видів господарської діяльності.

Єдині кваліфікаційні вимоги містяться, насамперед, у **Довіднику кваліфікаційних характеристик професій**, що побудований відповідно до структури **Класифікатора професій (ДК 003:2010)**, який призначено для врегулювання питань раціонального розподілу праці та правильного використання персоналу згідно із фахом і кваліфікацією [7].

Випуск 78 "Охорона здоров'я" **Довідника кваліфікаційних характеристик професій** містить вимоги до працівників (професіоналів і фахівців), які мають спеціальну освіту та можуть здійснювати надання медичної реабілітаційної допомоги:

- професіонали в галузі знань "Охорона здоров'я" за спеціальністю "Медицина", "Фізична терапія, ерготерапія", "Фізична реабілітація" (лікарі фізичної та реабілітаційної медицини (спеціалізація за фахом "Фізична та реабілітаційна медицина"), ерготерапевти, фізичний терапевт);

- професіонали в галузі знань "Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини" за спеціальністю "Фізична реабілітація" (ерготерапевти, фізичний терапевт);

- професіонали за напрямом підготовки "Медицина" та спеціальністю "Лікувальна справа" (лікарі-психотерапевти, які пройшли інтернатуру за спеціальністю "Психіатрія" з наступною спеціалізацією із "Психотерапією"; лікарі-психологи зі спеціалізацією за фахом "Медична психологія"; лікарі з лікувальної фізкультури, які пройшли інтернатуру за спеціальністю "Лікувальна фізкультура і спортивна медицина" із наступною спеціалізацією "Лікувальна фізкультура"; лікарі-фізіотерапевти, які пройшли інтернатуру за спеціальністю "Терапія" із наступною спеціалізацією "Фізіотерапія" тощо);

- фахівці в галузі знань "Охорона здоров'я" за спеціальністю "Фізична терапія, ерготерапія", "Фізична реабілітація", "Медсестринство" (асистент ерготерапевта, асистент фізичного терапевта);

- фахівці в галузі знань "Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини", напряму підготовки "Здоров'я людини", професійного спрямування "Фізична реабілітація" (асистент ерготерапевта, асистент фізичного терапевта);

- фахівці за напрямом підготовки "Медицина" та спеціальністю "Сестринська справа" "Лікувальна справа", "Акушерська справа" із наступною спеціалізацією "Лікувальна фізкультура", "Лікувальний масаж", "Фізіотерапія" (сестра медична з лікувальної фізкультури, сестра медична з масажу, сестра медична з фізіотерапії та ін.) [8].

З аналізу змісту діяльності (прав й обов'язків) зазначених професіоналів і фахівців відповідно до Довідника кваліфікаційних характеристик (вип. 78) випливає, що реабілітаційна допомога має, насамперед, професійне медичне спрямування, тобто здійснюється професійними медичними працівниками, які ведуть медичну реабілітаційну діяльність. Отже, лікарі фізичної та реабілітаційної медицини, фізичні терапевти, ерготерапевти, лікарі з лікувальної фізкультури, їхні асистенти мають подвійний статус, є медичними працівниками й одночасно – фахівцями з реабілітації. Це підтверджується також визначенням фізичної та реабілітаційної медицини, що є проце-

сом застосування комплексу реабілітаційних заходів, яка передбачає профілактику, медичну діагностику, лікування й управління реабілітацією осіб усіх вікових груп зі станами здоров'я, що призводять до обмежень повсякденного функціонування, обмежень життєдіяльності та їхніх коморбідних станів, та приділяє особливу увагу порушенням й обмеженням активності особи з метою сприяння її фізичному та когнітивному функціонуванню (охоплюючи й поведінку), участі (включаючи якість життя) і модифікації особистих факторів і факторів середовища із застосуванням мультидисциплінарного підходу.

Діяльність фізичних терапевтів й ерготерапевтів спрямована, передусім, не на саме захворювання чи травму пацієнта, а на роботу з усунення обмеження діяльності внаслідок цього захворювання чи травми. Вони за допомогою комплексу фізичних вправ й інших доказових методів мають забезпечувати активну фізичну реабілітацію з метою поліпшення діяльності опорно-рухового апарату й організму загалом, рівноваги, координації, збільшення сили, витривалості м'язів й удосконалення вправності рухів, відновлення або компенсації порушених чи відсутніх функцій.

Відповідно до ч. 2 ст. 5, ст. 21 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я" реабілітація передбачає також психологічну допомогу, а фахівцями у відповідній сфері визнає психологів і психотерапевтів. Психологічна допомога є важливою складовою реабілітації щодо осіб з обмеженнями повсякденного функціонування, здійснюється зазвичай у складі мультидисциплінарної команди та спрямована на відновлення й підтримку функціонування особи у фізичній, емоційній, інтелектуальній, соціальній та духовній сферах. Психологічну допомогу надають із застосуванням методів психологічної та психотерапевтичної допомоги у формах психотерапії, психологічного консультування або першої психологічної допомоги.

Лікарі-психотерапевти, лікарі-психологи також мають подвійний статус – статус медичних працівників і фахівців із реабілітації. Однак у ч. 2 ст. 21 вказаного закону закріплено, що до надання психологічної допомоги в роботі мультидисциплінарної реабілітаційної команди залучають фахівців, які мають вищу освіту за спеціальностями "Психологія" та (або) "Медична психологія". У таких випадках, коли психолог не має медичної освіти та виконує функцію соціального психологічного відновлення щодо осіб, які потребують реабілітації, він не є медичним працівником, але є фахівцем з реабілітації у сфері охорони здоров'я. Водночас у ч. 3 ст. 21 закону зазначено, що в разі психотерапії депресивних, тривожних, адаптаційних, гострих стресових і посттравматичних стресових розладів, які виникли внаслідок хвороби, травми, участі в бойових діях або надзвичайних ситуаціях, полону, перебування в місцях позбавлення волі, інших станів здоров'я, що можуть призвести до обмеження повсякденного функціонування, психолог повинен мати обов'язкову додаткову спеціалізацію (сертифікацію) за одним із методів психотерапії з доведеною ефективністю, що мають сильну доказову базу міжнародних досліджень і рекомендовані міжнародними протоколами. Отже, встановлено додаткові вимоги щодо кваліфікації таких психологів.

Окрім медичних працівників і фахівців у сфері психології з немедичною освітою, слід також виокремити різного роду професіоналів і фахівців, що здійснюють

реабілітаційну діяльність певних категорій осіб (наприклад, дітей, осіб з інвалідністю, учасників бойових дій тощо) або в певній сфері (мовлення, спеціалізована освіта, професійна адаптація, ергономіка, протезування, ортопедія тощо). Зазначені реабілітаційні послуги також входять до сфери соціальних послуг, що одночасно можна кваліфікувати як реабілітаційні послуги у сфері охорони здоров'я.

Відповідно до ст. 10 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я", до фахівців у сфері реабілітації віднесені терапевти мови й мовлення, отже, відповідному напрямку реабілітації надано особливого значення. Терапія мови й мовлення є процесом відновлення та (або) підтримки максимально можливого рівня усіх аспектів комунікації та (або) когнітивних функцій осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або ризиком їхнього виникнення для забезпечення оптимального рівня комунікативної взаємодії з навколишнім середовищем та (або) безпечного процесу споживання їжі. Ерготерапевтичну діяльність здійснюють за участі фахівців у сфері ергономіки, які є фахівцями й у сфері соціальних послуг.

Випуск 80 "Соціальні послуги" **Довідника кваліфікаційних характеристик професій** призначено для застосування в установах усіх форм господарювання, де надають соціальні послуги [9]. Довідник застосовують для врегулювання питань, що пов'язані з:

- розробленням посадових (робочих) інструкцій;
- добором і розстановкою кадрів, здійсненням контролю за їхнім використанням відповідно до фаху, кваліфікації та досвіду роботи;
- розробленням штатних нормативів;
- атестацією та підвищенням кваліфікації працівників;
- формуванням дієвого кадрового резерву;
- організацією роботи керівних працівників структурних підрозділів з надання соціальних послуг;
- організацією навчально-виховного процесу під час підготовки (перепідготовки) працівників за професіями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- розробленням навчальної, нормативної, технологічної та сертифікаційної документації;
- розробленням й удосконаленням програм підготовки та підвищення кваліфікації працівників структурних підрозділів з надання соціальних послуг відповідно до змісту їхньої професійної діяльності;
- інших питань організації кадрового забезпечення та оплати праці.

Отже, значущість Довідника кваліфікаційних характеристик професій не слід недооцінювати, оскільки він є інструментом, за допомогою якого забезпечують формування професійних стандартів щодо кадрів у різних сферах суспільного життя, зокрема і в такій важливій сфері, як охорона здоров'я.

Досліджуючи сферу соціальних послуг, фахівцями у сфері реабілітації можна вважати такі категорії працівників, як:

- професіонали відповідної галузі знань (соціальні вихователі у роботі з дітьми з інвалідністю, учителі-дефектологи, учителі-логопеди, учителі-реабілітологи, ергономісти різного профілю тощо);
- фахівці відповідної галузі знань (асистенти соціальних вихователів у роботі з дітьми з інвалідністю, асистенти вчителів-дефектологів, асистенти вчителів-логопедів, асистенти вчителів-реабілітологів тощо);

- професіонали та фахівці у сфері ортопедії та протезування (інженер-технолог-протезист, технолог ортопедичний, технік-протезист-ортезист, випробувач протезно-ортопедичних виробів тощо).

Правильне визначення напрямів реабілітації має важливе практичне значення, оскільки порядок й обсяги фінансування реабілітаційних заходів, зміст реабілітації, гарантування якості та забезпечення професійного надання залежить від диференціації реабілітації у сфері охорони здоров'я від інших видів реабілітації.

Слід зауважити, що надання реабілітаційної допомоги здійснюється різними фахівцями з реабілітації на різних рівнях медичної допомоги (первинному, вторинному та третинному) (ст. 27 Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я"). Детальна регламентація надання реабілітаційної допомоги, зокрема й на різних рівнях медичної допомоги, здійснюється "Порядком організації надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я" [10].

Лікарі, які надають первинну медичну допомогу, направляють осіб, що потребують реабілітації, для надання реабілітаційної допомоги відповідно до галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я та за потреби взаємодіють між собою.

Надання реабілітаційної допомоги *на первинному рівні медичної допомоги* забезпечують фахівці з реабілітації, які:

- надають реабілітаційну допомогу самостійно, зокрема й у вигляді домашньої реабілітації;
- працюють у територіальних громадах;
- працюють в амбулаторних реабілітаційних закладах за однією або кількома професіями фахівців з реабілітації або у складі мультидисциплінарних реабілітаційних команд;
- надають реабілітаційну допомогу самостійно та (або) через амбулаторні реабілітаційні заклади, що працюють разом із практиками (груповими практиками) первинної медичної допомоги.

Реабілітаційна допомога *на вторинному рівні медичної допомоги* забезпечується мультидисциплінарними реабілітаційними командами (та в деяких випадках окремими фахівцями з реабілітації) в амбулаторних або стаціонарних умовах, які надають реабілітаційну допомогу:

- у палатах гострої реабілітації у закладах охорони здоров'я;
- особам, які потребують реабілітації, за місцем їхнього перебування в мобільному режимі;
- у стаціонарних відділеннях післягострої та довготривалої реабілітації в закладах охорони здоров'я або стаціонарних відділеннях післягострої та довготривалої реабілітації, утворених на базі санаторно-курортних закладів незалежно від підпорядкування, типу і форми власності;
- в амбулаторних відділеннях післягострої та довготривалої реабілітації у закладах охорони здоров'я;
- у стаціонарних й амбулаторних реабілітаційних закладах.

Реабілітаційна допомога *на третинному рівні медичної допомоги* забезпечується мультидисциплінар-

ними реабілітаційними командами, які надають реабілітаційну допомогу:

- у палатах гострої реабілітації в закладах охорони здоров'я;
- особам, які потребують реабілітації, за місцем їхнього перебування в мобільному режимі;
- у стаціонарних відділеннях післягострої та довготривалої реабілітації;
- в амбулаторних відділеннях післягострої та довготривалої реабілітації.

Отже, можемо акцентувати увагу на тому, що реабілітаційну допомогу надають як окремо, так і поряд з медичною допомогою, вона має комплексний характер та медико-соціальний зміст і здійснюється на професійній основі.

Підготовку фахівців з реабілітації здійснюють відповідно до законодавства про освіту відповідні заклади фахової передвищої та вищої освіти, а також через інternатуру, лікарську резидентуру, клінічну ординатуру, аспірантуру й докторантуру. Перепідготовка та підвищення кваліфікації відбувається відповідно до законодавства про освіту та законодавства, що забезпечує професійний розвиток працівників [11]. Фахівці з реабілітації, які надають допомогу особам, що потребують реабілітації відповідно до вимог Закону України "Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я", проходять атестацію в порядку, що визначають відповідні профільні органи виконавчої влади.

Висновки. Реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я у багатьох випадках є невіддільною від медичної допомоги і забезпечує єдиний процес відновлення життєво важливих функцій організму людини. У зв'язку із цим здійснюється поєднання й одночасне застосування законодавства, що регулює медичну, реабілітаційну діяльність та в деяких сферах реабілітації освітню, корекційну й іншу соціальну діяльність. Реабілітаційну допомогу можуть надавати одночасно з медичною на різних її рівнях, а також окремо у спеціальних реабілітаційних установах. Ураховуючи різноманітність видів реабілітаційної допомоги, залежно від її спрямованості та змісту, існує необхідність одночасного застосування спеціального законодавства, що регулює правовий статус суб'єктів відносин з реабілітації (законодавство щодо осіб з інвалідністю, дітей, осіб похилого віку тощо, законодавство про спеціалізовану освіту, психологічну допомогу тощо). Реабілітаційна допомога здійснюється лише на професійній основі як медичними працівниками, так і працівниками, що надають соціальні послуги, які законодавством віднесені до реабілітаційних. Правовий статус деяких фахівців з реабілітації, з огляду на кваліфікаційні вимоги та вимоги законодавства про охорону здоров'я, має подвійний характер: з одного боку, вони є медичними працівниками; з іншого – одночасно фахівцями з реабілітації у сфері охорони здоров'я. Правове становище фахівців з реабілітації залежить від виду закладу, що здійснює реабілітаційне обслуговування. Для поліпшення професійного рівня фахівців з реабілітації, усі освітні та кваліфікаційні вимоги до відповідних осіб мають бути чітко сформульовані та прописані, зокрема й у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій, який досі містить прогалини щодо формування кваліфікаційних й інших вимог в усіх сферах економічної діяльності. Реабілітаційна допомога у сфері охорони здоров'я має медично-

соціальний зміст і комплексний характер. Надання реабілітаційної допомоги мультидисциплінарними реабілітаційними командами передбачає встановлення принципів і способів взаємодії між собою всіх учасників такої команди, що є фахівцями в різних сферах реабілітації, але їхня робота спрямована на одного пацієнта.

Список використаних джерел

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листопада 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
2. Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : Закон України від 19 жовтня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
3. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я : Закон України від 03 грудня 2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 8. Ст. 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
4. Копочинська Ю.В. Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук (13.00.04) / Національний пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. 2021. 571 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.19/Korochinska_2604.pdf (дата звернення: 26.12.2021).
5. Герцик А. Теоретико-методичні основи фізичної реабілітації /фізичної терапії при порушеннях діяльності опорно-рухового апарату : монографія. Львів : ЛДУФК, 2018. 388 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/19677> (дата звернення: 26.12.2021).
6. Берлінець І.А. Зарубіжний досвід у сфері медичної реабілітації: перспективи використання в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1416> (дата звернення: 26.12.2021).
7. Класифікатор професій (ДК 003:2010) : Наказ Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
8. Довідник кваліфікаційних характеристик професій. Вип. 78 "Охорона здоров'я" : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 29 березня 2002 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
9. Довідник кваліфікаційних характеристик професій. Вип. 80 "Соціальні послуги" : Наказ Міністерства соціальної політики України від 29 березня 2017 р. № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
10. Порядок організації надання реабілітаційної допомоги у сфері охорони здоров'я : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2021 р. № 1268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.12.2021).
11. Про професійний розвиток працівників : Закон України від 12 січня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 39. Ст. 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (дата звернення: 26.12.2021).

References

1. Zakon Ukrainy "Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia" Fundamentals of the legislation of Ukraine on health care, the Law of Ukraine] vid 19 lystopada 1992 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 1993, №4, st. 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (in Ukrainian).
2. Zakon Ukrainy "Pro derzhavni finansovi harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia" Ukrainy [About the state financial guarantees of medical service of the population, the Law of Ukraine] vid 19 zhovtnia 2017 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2018, № 5, st. 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (in Ukrainian).
3. Zakon Ukrainy "Pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia" [About rehabilitation in the field of health care, the Law of Ukraine] vid 03 hrudnia 2020 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2021, № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (in Ukrainian).
4. Kopychynska I.U.V. Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoi identychnosti maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi terapii, erhoterapii v zakladakh vyshchoi osvity [Theoretical and methodological principles of forming the professional identity of future specialists in physical therapy, occupational therapy in higher education] / Dys. na zdob. nauk. stup. dokt. ped. nauk (13.00.04): Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M.P. Drahomanova, 2021. 571 s. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.19/Korochinska_2604.pdf (in Ukrainian).
5. Hertsyk A. Teoretyko-metodychni osnovy fizychnoi reabilitatsii /fizychnoi terapii pry porushenniakh diialnosti oporno-rukhovoho aparatu [Theoretical and methodical bases of physical rehabilitation / physical

therapy at disturbances of activity of the musculoskeletal system]: monohrafiia. Lviv: LDUFK, 2018. 388 s. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/19677> (in Ukrainian).

6. Berlinets I.A. Zarubizhnyi dosvid u sferi medychnoi reabilitatsii: perspektivy vykorystannia v Ukraini [Foreign experience in the field of medical rehabilitation: prospects for use in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1416> (in Ukrainian).

7. Klasyfikator profesii (DK 003:2010) [Classifier of professions (DK 003: 2010): Nakaz Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 28 lypnia 2010 roku № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text> (in Ukrainian).

8. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii. Vypusk 78 "Okhorona zdorovia" [Handbook of qualification characteristics of professions. Issue 78 "Health Care"]: Nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy vid 29 bereznia 2002 roku № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va117282-02#Text> (in Ukrainian).

9. Dovidnyk kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii. Vypusk 80 "Sotsialni posluty" [Handbook of qualification characteristics of professions.

Issue 80 "Social Services"]: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 29 bereznia 2017 roku № 510. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (in Ukrainian).

10. Poriadok orhanizatsii nadannia reabilitatsiinoi dopomohy u sferi okhorony zdorovia [Procedure for organizing rehabilitation care in the field of health care]. Zatverdzheno postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 lystopada 2021 roku №1268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1268-2021-%D0%BF#Text> (in Ukrainian).

11. Zakon Ukrainy "Pro profesiyni rozvytok pratsivnykiv" [About professional development of employees, the Law of Ukraine] vid 12 sichnia 2012 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2012. № 39. St. 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text> (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 28.12.21

T. Vakhoniev, Dr Sci. (Law), Prof.,
L. Sinyova, PhD (Law), Associate Prof.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LEGAL STATUS AND QUALIFICATION REQUIREMENTS FOR REHABILITATION PROFESSIONALS IN THE FIELD OF HEALTHCARE

The article examines the features of the legal status of specialists in the field of rehabilitation and determines the place of rehabilitation services within the scope of health care. Rehabilitation professionals are seen as a separate category of health professionals who, on the one hand, provide care that differs in content from medical care, but on the other hand is in many cases inseparable from medical care and is provided by rehabilitation professionals along with the medical staff. The qualification requirements to rehabilitation specialists established by the legislation are determined depending on the sphere and type of rehabilitation activity. Rehabilitation workers include professionals and specialists who work on the basis of an employment contract in the field of medical and social rehabilitation, which are: doctors of physical and rehabilitation medicine, physical therapists, occupational therapists, speech and language therapists, prosthetic and orthotic specialists, psychologists, psychotherapists, physical rehabilitation nurses, assistants to physical therapists and occupational therapists.

Health care reform has led to the formation of a new system of rehabilitation services, the introduction of new approaches to rehabilitation care, improving skills and other requirements for rehabilitation professionals, which should improve the quality of such care and improve the situation in health care and social protection. The procedure for providing different types of rehabilitation care, mechanisms of interaction between specialists of different specializations and specialties, responsibility for the results of the multidisciplinary rehabilitation team, detailing the conditions for providing rehabilitation care at different levels of health care and to different categories of citizens need further study.

Keywords: rehabilitation services, rehabilitation assistance, specialists in the field of rehabilitation, qualification characteristics, professional activity in the field of rehabilitation.